

O CONFLICTO DA TRAÍÑA NAS RÍAS BAIXAS DE GALICIA: 1887 - 1902

Por: Jesús Emilio Ferrer Jaureguizar

No ano 1886 chegan Á Coruña, procedentes do Cantábrico, as embarcacións denominadas *traineras* que en Galicia se denominarán traíñas, igual que a arte de pesca co que facían uso. Dous anos máis tarde, 1897, chegan ás Rías Baixas, sobre todo á de Vigo, auspiciadas polos conserveiros e salgazoneiros da cidade.

Dende uns anos antes o aumento da demanda de sardiña presiona sobre as artes extractivas da pesca tradicional que non son capaces de surtir ás industrias da época¹. Aproveitando esta situación aparecen nas nosas costas traíñas, procedentes do Cantábrico, con mariñeiría e patróns foráneos utilizando unha nova arte de cerco, a **traíña**, que compite de maneira desigual coa tradicional arte de enmalle dos portos das rías, o **xeito**. A partir dese momento o conflito estaba servido.

Recordemos que anos atrás e por motivos semellantes xa houbera un conflito similar pola arte de pesca do arrastre introducido por algúns salgazoneiros cataláns, denominado **xávega**.

A voz de alarma dáa o deputado Eduardo Gasset nun artigo publicado no periódico El Imparcial de Madrid, o día 28 de outubro de 1897, remitido dende Pontevedra, no que escribe, entre outras frases, as seguintes: *"aquí se está planteando un problema que, a pesar de ser ahí desconocido, decide el sustento de más de 40.000 españoles". Hasta ahora no han parado de exponer sus razones los dos bandos, que son de una parte los fabricantes de conserva y los pescadores ricos, y de otra los marineros de las rías de Galicia*". Pasa logo a describir as razón dos fabricantes (a maior captura de sardiña implicaría a creación de novas fábricas e maior emprego) e as razóns dos pescadores (deben prohibirse por devastar a pesca, o que supón a súa ruína). A continuación describe con detalle os dous aparellos e acaba co seguinte parágrafo: *"Seamos francos y menos egoístas y confesemos que con las traíñas se desea conseguir que tan solo tenga cuenta pescar a los ricos"*. Este

¹ Jesús Giráldez Rivera. "Conservacionismo o conservadurismo en la pesca gallega de comienzos del s.XX".

artigo en primeira páxina dun periódico de prestixio madrileño competindo con noticias como guerras coloniais e outras de igual calado fai que, no prazo de dous meses, o resto da prensa da capital se faga eco da noticia. Ten o mérito de ser a primeira noticia que reflicte a existencia xa de dous bandos en conflito.

A falta de poder acceder a periódicos galegos da época, a partir de agora todas as referencias estarán tomadas dos periódicos madrileños dixitalizados na Hemeroteca Nacional. Debo facer un resumo, polo que resaltarei as noticias máis importantes, ao meu modo de ver.

Traíña en Redondela. Roberto Gil Moure.

Así a revista EL MUNDO NAVAL ILUSTRADO, o día 1 de decembro de 1897 publica un artigo asinado por H. Souto, Tenente de Navío, titulado *"La Traíña y el Trabuquete"* expón, entre outras explicacións, que: *"la traíña debe permitirse con la sola limitación de que pesquen en fondo bastante para que nunca arrastren"*. Recordemos que os xeiteiros aducían que o arrastre prexudicaba os fondos e mataba as crías de sardiña.

O 22 de decembro de 1897, EL LIBERAL, publica:

Contra las traíñas.- Embarcación quemada.-Al ministro de Marina .

"Villagarcía 21(3.18 t). El corresponsal de Puebla del Caramiñal me dice que el domingo llegó a aquel puerto una embarcación de pesca con el aparejo conocido por traíña. Enteradas de ello las mujeres del pueblo hicieron desem-

barcar a los tripulantes, echaron los aparejos a tierra, los rociaron con petróleo y le prendieron fuego. Igual suerte corrió la embarcación. Los restos de ésta fueron arrastrados por las calles. Las autoridades resultaron impotentes para contener la excitación del pueblo..."

O 27 de decembro de 1897, LA IBERIA, expón:
UNA MANIFESTACION

"En Redondela se ha verificado una manifestación pacífica. Más de 3.000 (tres mil) personas recorren la calles en son de protesta por el uso de las traíñas en aquellas rías. Los manifestantes lleva banderas y con los lemas ¡Abajo las traíñas! ¡Viva la marinería!. Se han dado muchos vivas a la prensa en general, y al periódico local El Pueblo, en particular".

Nos días seguintes outros periódicos como La Iberia, La Correspondencia de España, La Epoca, El Liberal e incluso o Diario Oficial de Avisos de Madrid, refírense a esta manifestación de Redondela e a resaca informativa chega ata fin de ano.

O 1898 é parco en noticias sobre o conflito , pero as que aparecen no deixan de ser interesantes.

O día 5 de xaneiro de 1898, EL LIBERAL, titula un artigo:

Nuevos desmanes.-Edificio asaltado.- Excitación de los pescadores.

"Redondela 3 (1-6 t). La prensa regional sigue dando cuenta de manifestaciones realizadas en otros puertos contra el uso de la traíña".

Di tamén que: *"500 pescadores del Grove , armados de navajas, pistolas y palos, asaltaron los almacenes de los catalanes conservadores, intimándoles a que abriesen sus puertas, sospechando hubiese dentro redes de traíñas. Los catalanes se negaron, y entonces los pescadores, echando abajo las puertas y penetrando en el edificio, rompieron un aparejo de boliche, creyendo en su obcecación que era de traíña. Según la citada prensa los ánimos están excitadísimos".*

O día 31 de agosto de 1898 el diario EL GLOBO, di así:

LA TRAIÑA.CONFLICTO EN PUERTA.

"De Vigo ha salido para Muros la cañonera "Diamante", por temerse que ocurra allí alteración en el orden público a causa de la pesca de la traíña".

E, segue a continuación, expoñendo as penas dos "pobres pescadores" e que "los mismos salazoneros y fabricantes sufrirán la ley del Talión".

No ano 1899, non reproduce ningunha noticia referida á traíña que os periódicos de Madrid teñan en consideración, non así o ano 1900.

Así o 26 de abril, LA ÉPOCA, notifica:

"Pontevedra. Los pescadores de la provincia han celebrado en Marín una reunión en la que acordaron protestar contra el aparejo llamado traíña. Se nombró una comisión que viniese a esta Corte a presentar una exposición a S.M. la Reina y a recabar el concurso de algunos hombres públicos".

O 10 de abril, en MUNDO NAVAL ILUSTRADO:
"Pesca con traíña.- Por el Ministerio de Marina ha sido desestimada la instancia que elevaron a aquel centro los marineros del Son , solicitando que quedara prohibida la pesca con traíña en las Rías Bajas de Galicia, especialmente en las de Muros, Arosa, Pontevedra y Vigo. El Sr. Silvela dispuso, además, que sean rechazadas todas las peticiones en igual sentido".

A partir desta data, o periódico EL IMPARCIAL implícase de maneira clara a favor dos mariñeiros e en contra da traíña e, como é o que me procura maior información, será o que siga máis neste percorrido informativo.

LA ÉPOCA, 8 de junio de 1900.

"Una Comisión de los pescadores de las rías bajas de Galicia ha visitado a los Sres. Montero Ríos, Villegas y Vicenti..."

EL IMPARCIAL, 9 de xuño de 1900.

LA PESCA EN GALICIA. Problema importante.

"el cebo que utilizan para la pesca por traíña consiste en una sustancia de olor nauseabundo, compuesta de la hueva de bacalao con agrega-

dos de cal viva, salvado y otras materias que fermentan al contacto del agua de mar..." "Si la pesca así obtenida no se somete pronto a las operaciones, se descompone y perjudica la salud si se destina al consumo..."

EL CORREO MILITAR, 9 de xuño de 1900.

"El Sr. Gasset ha manifestado que está dispuesto a acceder a los deseos de los pescadores gallegos prohibiendo la pesca de la traíña."

Traíña no peirao. Roberto Gil Moure.

Ambos bandos seguen con cruces de comunicados teoricamente científicos ou ben de adhesións (Cámara de Comercio de **Vilagarcía**, Federación de traballadores e obreiros de **Vigo**, etc.) e manifestacións de asociacións de mariñeiros (**Bueu**, **Vilaxoan**, **Riveira**, **Marín**, e incluso, **Vigo**), por un lado, e da Cámara de Comercio de **Vigo** e fabricantes de conservas polo outro; mentres a Comisión seguía en Madrid intentado conseguir a prohibición... incluso con axuda divina.

EL IMPARCIAL, 25 de xuño de 1900.

"Puerto del Son. Los curas párrocos que suscriben, interesándose en la paz, tranquilidad y bienestar de sus feligreses, ruegan a ese importante periódico apoye la solicitud de la comisión de pescadores que gestiona la prohi-

*bición de la funesta y perturbadora traíña. -El párroco de **Son**, Francisco García. - El párroco de **Queiruga**, Cristobal Martínez. - El cura de Caamaño, Ramón Dieste. - El regente de **Va-rona** (Baroña), Manuel Costa. -El cura de **Sunó** (Xuño), Cándido Perez Noal. -El cura de **Muros**, Francisco Castromán".*

EL IMPARCIAL, 30 de xuño de 1900.

UNA CARTA INTERESANTE. Sr. Director de El Imparcial.

"Las asociaciones de marineros de la Puebla, Riveira (sí, con uve), Son, Esteiro, Freijo, Villajuan, Marín, Aldán, Cangas, Bueu, San Tomé do Piñeiro, Bayona y La Guardia, son muy dignas de respeto..." "Los fabricantes de ese litoral son opuestos al sistema de pesca por traíña ..." " y no cierran sus fábricas como amenazan los de Vigo..." , "...y aun pecando de prolijos, advertiremos que la zona comprendida desde Finisterre a Muros estuvo representada por el señor general Amerelle; Muros, Pindo , Freijo y Esteiro por el Sr.Montero Villegas; Portosin, Son,..., Corrubedo, Couso, Aguiño, Castro, Carreira, Martín, Ameijida, Fontán, Castiñeiras, Riveira, Arosa, Insuela, Palmeira, Jobre, Puebla, Escarabote, Boiro, Cabo Cruz, Chazo y Abanqueiro por el Sr. Gasset; Beluso, Taragoña, Rianjo, etc, por el Sr. Ortega Munilla; desde Carril a Sanjenjo, comprendiendo Vilagarcía, Villajuan, Vilaboa, Arosa, Villanueva, Cambados, Grove, San Vicente y otros por el Sr. González Besada (adherido a los acuerdos), desde Sanjenjo a Cangas, incluyendo Poyo, Pontevedra, Marín, Bueu, Aldán, San Tomé de Piñeiro, Cangas y otros puntos el Sr. Vicenti; Redondela representada por el Sr. De Federico, y La Guardia por el Sr.Ordóñez..." , " Para

AGRADECEMENTO Á:

XUNTA DE GALICIA

SOCIEDADE ANÓNIMA DE XESTIÓN
DO PLAN XACOBEO

terminar : El Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona está a nuestro lado..."

Luis L. Santos Hermo.

(POR TELÉGRAFO)

Pontevedra 28 (4 tarde). Manifestación popular.

Sr. Director de El Imparcial:

"Representantes de las sociedades de marineros de todos los puertos de la rías bajas gallegas desde Finisterre a la Guardia, reunidos en numero de DOS MIL, en manifestación pacífica, acaban de visitar al gobernador civil, a la diputación provincial, alcalde y a los diputados en cortes que aquí se hallan, señores Gasset (D. Eduardo), González Besada y Mon y al señor marqués de Riestra, pidiendo el apoyo de todos para conseguir del gobierno la supresión de las traíñas. Nos han acompañado en la manifestación obreros de Marín y Bueu. Renovamos nuestra súplica y pedimos justicia. Por los presidentes de las sociedades unidas, Ramón Lojo, secretario".

EL IMPARCIAL, 7 de outubro de 1900.

(POR TELEGRAFO) Vigo (5,20 tarde). Nuevas colisiones. -Insultos a un ayudante de marina. -Más heridos. -Botes destrozados. -La guerra civil en la ría. -Grave situación.

"Vemos que los enfrentamiento a lo largo de las rías bajas continúan, pese a que las traíñas sólo están autorizadas a pescar fuera de ellas los xeiteiros las acusan de hacerlo dentro de ellas. En medio de todas estas escaramuzas con palizas, pedradas, tiros y demás, entre unos y otros, la armada intenta mantener el orden en el mar con varias cañoneras y en tierra, mientras tanto, se encarga la guardia civil y los carabineros".

EL IMPARCIAL, 23 de setembro de 1901.

MOTÍN EN VILLAJUAN. POR TELÉGRAFO. EL CONFLICTO SE AGRAVA.

"Pontevedra 21 (10 noche). Serios disturbios. - Bombas de dinamita contra los traineros. - Un guardia civil herido. -Lucha a balazos. -18 pescadores heridos".

Días máis tarde a ira aplácase, momentaneamente, aínda que xa os mariñeiros de O Grove e Cambados ameazaran con comparecer en Vilaxoán para solidarizarse cos seus poboadores e o goberno, pola súa parte, envía ao torpedeiro "Audaz" a vixiar a ría e os xeiteiros convocan unha manifestación en Vigo con 4.000 lanchas que non se chega a realizar debido ao mal tempo. En outubro visita as rías o ministro de Mariña, duque de Veragua, como fixera meses atrás El-Rei Alfonso XIII (no iate "Giralda" de paso para Santander, o seu lugar de veraneo). Con motivo da visita do ministro concéntranse en Vigo 800 lanchas xeiteiras que colisionan con traíñeiros e volven a aparecer os tiros. Pola súa parte os traíñeiros crécese e o 15 de Outubro realizan un meeting. Agora coñecéremos ao outro bando en liza.

EL IMPARCIAL, 16 de outubro de 1901.

"EN VIGO. Vigo 15 (2 tarde). Excitación de los traineros. -Una proclama. -"firman esta hoja D. Eduardo Iglesias, diputado provincial y representante en Vigo de la política del Sr. Urzáiz; D. Fernando Conde, concejal; D. Benigno Barreras y D. José Curbera, fabricantes de conservas."

Meeting de los traineros.

"En el teatro Rosalía de Castro. "Ocuparon la mesa los presidentes de la Cámara de Comercio, Liga Marítima y Fomento del Trabajo, y representantes de los conserveros y salazoneros. Hablan entre otros D. Eduardo Iglesias... D. José Ramón Curbera... pide la palabra el zapatero Antonio Rodríguez..."

Ao final foron aprobadas, resumindo, as seguintes conclusións: Protesta contra as restricións dos límites de pesca. Reclamación de xustiza. Ofrecemento de solucións que non foran aceptadas. Abstención de mercar sardiña mentres non varíen as circunstancias e, por último, invítase aos demais establecementos a que pechen en sinal de desgusto.

Rematado o mitin organizouse unha manifestación á que concorren unhas 3000 persoas. Seguen os enfrontamentos no mar e nos portos. Así, no Berbés tíranse as sardiñas dos xeiteiros e noutros portos as sardiñas sospeitosas de proceder das traíñas, aínda que sexan transportadas en galeóns. Mentres todo isto

sucedía pola disputa da traíña, en Bouzas os mariñeiros dos vapores de pesca enfrontábanse aos armadores con apedramentos e demais.

Comeza o ano 1902 con incidentes como o apresamento, en xaneiro, de once traíneiras por pescar dentro dos límites e frecuentes colisións (EL IMPARCIAL 19 de xaneiro de 1902) e ata setembro non se produce outra noticia na prensa de Madrid. “Colisión entre 10 galeones y 300 barcas” (26 de setembro de 1902):

“COLISIONES. SITUACIÓN GRAVÍSIMA.

“como resultado de la persecución de un galeón por xei-teiros de Riveira que le obligan a re-fugiarse en Palmeira y allí la población intenta echarlo a pique, salvándose por la intervención de la guardia civil.”.

Aparecen tamén un par de artigos máis sinalando as reunións duns e outros reclamando límites de pesca, cada un ao seu favor, xa que o 6 de outubro de 1902, unha real orden, publicada no boletín nº 109 do mesmo ano, marca os límites de pesca para as traíñas.

Como podemos apreciar polas informacións de diversas fontes, o conflito da traíña é un enfrontamento de orixe económico pola incapacidade dos xeiteiros da Rías Baixas de acceder ás novas embarcacións e artes de pesca, demasiado caras para eles e a burguesía industrial de Vigo, sobre todo, nese momento con visión de futuro e reservas de capital suficientes para enfrontarse ás demandas do mercado. O enfrontamento tamén é político se temos en conta as diferentes militancias dos deputados a cortes que se encaran. Vemos, tamén, que co tempo as friccións diminúen debido, con algunha probabilidade, ao acceso das novas xeracións de pescadores ás embarcacións tipo traíñas e, o máis probable, á irrupción das embarcacións de vapor e combustión cos seus grandes aparellos de arrastre e cerco que fan desaparecer paulatinamente ás embarcacións propulsadas a remo e a

vela. Como antecedentes deste conflito xa existiran outros como a xávega – xeito e facía só dezaseis anos o boliche – xeito.

Temos que ter en conta o rendemento familiar das embarcacións xeiteiras que con dous ou tres tripulantes da mesma familia podían acceder ao mercado próximo e, sen embargo, unha traíña necesitaba de trece ou catorce tripulantes para a súa posta en funcionamento. O historiador Jesús Giráldez, no traballo citado, dinos que unha traíña pescaba 50 millares de sardiñas por xornada, mentres unha barca xeiteira só

7 millares. De facer caso a estas cifras, a balanza inclinaríase polo xeito en canto a rendemento / tripulante, por capturas. Sen embargo, os pescadores do xeito non poderían acceder aos bancos de sardiña do exterior das rías, debido á menor eslora das súas embarcacións e pola menor velocidade das mesmas, sen mencio-

nar o estado do mar.

A partir de outubro de 1902 deixan de aparecer, na prensa de Madrid, noticias referentes ao conflito.

Sen saír do tema, engadimos una interesante “receita” feita por un Xeiteiro de O Grove e que foi publicada no libro: “**Pontevedra 1898. Sociedade, arte e cultura**”. No apartado dedicado a “Pontevedra fin de século” he escrito por: María Jesús Fortes Alén e Cristina Echave Durán.

Na páxina 51, din: “Os mariñeiros dos distintos portos da provincia han de se enfrontar á ameaza da implantación das traíñas como sistema de pesca da sardiña. Da Moureira e doutros portos pesqueiros levántanse voces de protesta pedindo a prohibición da dita arte... O Deputado en Cortes Vincenti será o encargado de eleva-las queixas e propostas ó Ministerio de Marina, pero haberá que agadar ó ano 1900 para que se tome una resolución definitiva nesta cuestión” Acompaña a este parágrafo a <Receita contra as Traíñas> (páx52) que poñemos a continuación.

RECETA CONTRA AS TRAIÑAS, por un xeiteiro do Grove

Xeiteiros das Rías baixas,
nobres e honrados xeiteiros,
si queredes coñecer
un muy barato remedio,
contra esas bos lacazás
que se chaman *traineiros*,
que queran a conta vosa
hencher de cartos o pesto,
aunque xa os condanadiños,
están podres de diñeiro,
por chaparvos o andore,
e quitarvos o pelexo,
vouvos a dar a receita
mais boa do mundo enteiro,
pra que de unha vez se amoquen
esa chusma de larpeiros,
que aínda parez que llo andan
furgando no rabo ó demo.

E xa que xuntos estades,
amigos e compañeiros,
de Cangas, Aldán e Bueu,
Loira, Marín e Sanxenxo,
Palmeira, Boiro, Rianxo,
Redondela, Grove, Esteiro,
Chapela, Raxó, Bayona,
Pontevedra, y outros puertos
como La Guardia, Panxón,
é moitos mais que me lembro,
como Villaxán, Mosña,
e tantos que non son menos,
Caramiñal, Finisterre,
Escarabote, e mais cento,
que a fellas que, por ser tantos
non me caben no tinteiro,
terra toda de valentes
e de honrados marifeiros,
que vides agasallar
con cariño verdadeiro,
á Reina millor do mundo,
e mais ó Rey pequerrecho,
á quen garde Dios cen anos
de felicidades cheos;
oide, pois, amiguíños,
meus queridos compañeiros,
oide á miña *receta*,
que así me leven os demos,
si che hai outra mais bonita
nin que cheiga á custar m. m. e.

Dimpois que a os nosos Monarcas
lles faga des os festexos,
e tornedes pra a casilla,
collede cada xeiteiro,
un pau de toxo ou carballo,
e untadiño ben de sibo,
e presto logo no lume
pra que se poña ben seco,
dádelle naba boa man
de unto de boi bermello,
ou de carneiro vir-lo,
que dis que ton moito mérito
para *meigas e caciques*
e toda crás de larpeiros.
Ista pan así arrogra lo,
ben compostiño o ben feito
meté: lo entre as *praelas*,
e cando sallais ós *xeitos*,
e vexades que anda cerca

un demo de un *traineiro*,
collede este po-la gorxa
e por baixo do chaleco,
sacade o pau a modíño,
y en menos que canta un orego,
pasádello vinte veces,
con suavidade e con tento,
por debaixo dos cadrires,
por enriba e po-lo medio,
y aínda que me trague un pulpo,
— si o traballo foi ben feito, —
non se queda o lampantín
mais brandiño que un *curulo*,
mais triste que un *ollomol*,
e mais parvo que un *cangrexo*.

Por supuesto, que as *freguínas*,
pra que valla este *remedio*,
aunque feitas á modíño,
han de ser rúnta o pelexo,
y aínda, si poidese ser,
han de darse contra pelo.

Si o paciente se queixase
e comenzase á dar berros,
porque lle fixesen cóxegas
ó darlle as fregas os médicos,
pódeselle untar o coiro
con un pouquiño do *cebo*
que se enprean nas *trainas*,
que dis que ten moy bon choiro,
para darlle forza e áncoras;
dimpois, cun zapato vello,
fáiselle á señal da cruz
sobre ó mesmo asentadeiro,
pra que as *meigas* non lle entren,
e non o leven os demos.

¿Que aínda berra o cundanado?
pois entoncos, compañeiros,
deixádeo que berra, á ver
si ven o *Nuncio* á valelo,
que si non ven, é señal
de que foi bon o remedio,
e xuncras nunca me leve,
si volva mais ó larpeiro
á falar mais d'as *trainas*
nin coller ista aparexo,
conque andaban amocando
a os probes d'os marifeiros.

Conque, ¿que os parece, amigos?
¿non vos gusta o meu invento?
Pois xuro que non hay outro
mais bonito e barateiro.

Xa o sabedes: pau de toxo,
ou de carballo ben seco,
que todo o demais son contos
para andar perdendo ó tempo.
¿Queredes que as *trainas* morran?
empregade ista remedio,
que fai días atopéi
leendo n-un libro vello.
Ala con él, camaradas,
que en menos de mas o medio,
non queda nin pra contalo,
un demo d-un *traineiro*.

Y-o dito, dito. A *receta*
sólo custa un *cin pequeno*.

O Grove, Agosto de 1900.